

ФІЛАЛОГІЯ

Літаратура ў кантэксце жыцця

Наталля ЗАЯЦ

“НАМ АДПУШЧАНА ТАК НЕБАГАТА...” ПРА АПОШНЮЮ КНІГУ АЛЕСЯ ПІСЬМЯНКОВА “ДУМАЦЬ ВЕРШЫ”

59

Небагата было адпушчана лбсам выдатнай час-
таку слова Алесю Пісъмнякову (25.02.1957 –
23.04.2004), адметны паэтычны голас якога ўпізуне-
на загукаў у 1970-я гг. Нішмат, у паранінні з
многімі пісменнікамі такога самага ўзросту, заста-
лося яго твораў “Пісаў ён маліць і грунтуюна. Быц-
цам адрэзу збіраў выбранае... Відаць, гаму і німа ў
іго выпадковых, “прахадных” вершаў, з самага па-
чатку яго лірыка вызначалася шчырымі, непасрэд-
нымі штанаціямі, малітвичымі вобразамі, тэхніч-
най дасканаласцю і вытанчанасцю. Пазітіўнай не-
выціскай з сябе радкі, па ўласным прызнанні, ён не
пісаў, а думаў вершы.

“Думаць вершы...” (2005) – пасмяротная кніга
А. Пісъмнякова, куды ўваішлі лірычныя творы, эс,
 успаміны, а таксама згадкі пра самога аўтара, са-
бранныя пад адной вокладкай дзякуючы старанням
яго сябра і калегі па літаратурным цху Віктара
Шніпа. Лейтматывам першага раздзела “Каран і
крылы” выступае пачуццё незваротнай страты і
непазбыўнай тугі. Пачынаеца ён вершам “Бя-
лынкавічы”: “Малюю – / Малюю / Радзіму малюю /
Закутую рэчку / Лясное мястечка / Малюю ста-
раніна / Скрабраны ранак / Сасоннік алешнік / Ра-
біну канешне ж. / З адвечнай самотай / На сінім
сумене / Вось дом / Пад бярозай, / Вось дым / На

марофе, / Вось след / Каля брамы / МАМА...”¹. Ма-
стаківая выразнасць і пераканальнасць у раскрыці
лірычнага перажывання дасягаючы ўмелым абы-
ходжаннем з багатым паэтычным інструментарыем.
Пачатковая алігаторація, лекачыя алафара, рым-
ничная мернасць сведчыць пра высокое літаратурнае
маістэрства аўтара і ствараючы своеасаблівы на-
строй за зневіній сроўдзею радка і нешматслой-
насцю хаваючыя ўзвышаная ўсхватываючыя, уну-
транная экспрэсія. Алеся Пісъмнякову выказвае свае
пачуцці па-сучаснску скупа, і гэта ўспрымаецца
як сведчанне ў сапраўднасці “Любов ўсікай” да
радымаў у яе неадлучная ад любові да блізкіх, да
рагіх, чудоў і ў першую чаргу да маці. Пасля яе
рантоўнай смерці пастам авалодваючы горыч і смут-
ак – спранцы лірычны герой многіх вершаў не
мае душэўнага апрышча, востра адчувае ўласную
адзіноту (“Папрок”, “Прыезджай”, “Ноч, поўня”,
“Дом і дым”): “Эх, маці, маці, / Як пуста ў хаце! /
Куды ні плянеш – / Душупараніш / Як адзінока / Пад
поўні вокаам, / Як невыносна!” (“Ноч, поўня”; 35).
Параненая, надламаная душа знаходзіць часовае
збавінне толькі ў снах, пераносічыся ў “шпакам
разбуджанае ранне”, “бацькам выбелены сад”, у
якім шчыруе жывая, усмешлівая матуля (“Насталы-
гія па ідyllі”, 30). Аднак “вярнуць той кадр на-
зад”, аднавіць разбураную ідyllю немагчыма.

Асаблівасць мастакоўскага поchyрку А. Пісъмня-
кова заключаецца ва ўмениі лаканічна і разам з тым
транчна даследаваць перацьці пачуццё, эмоцыю. Па
прыродзе свайго таленту – гэта паэт-лірык. Як і най-
лепшым узорам лірычнай пазітіўнай вершам уласці-
вия “складанасць і глыбіня, эмацыйная насычанасць
і прыткім выключная ёсціласць і лаканізм, мінімум
інформацыйна-апавядальнага матэрыялу”². Кожнае
слова ў паэтычнай строфе Алеся Пісъмнякова кан-
цэнтруе ў сябе глыбокі сэнс, невыпадковая крытыкі
параўноўваючы яго творы з эскізамі, накідамі – за
нечурадзелістымі мікравобразамі бачыцца шырокая
змесцавая перспектыва і эмацыйная аб'ёмнасць. Ды
рукою творцы кіруе сам Бог: “Малюнак някідкі /
Уздрыгнуць прымусіў / Над рэчкай – ракітнік / На
поплаве – бусет / І – тата ў бярозах / На самым уз-
горді / Глезы, і слёзы / Калячучы ў горле” (“Край-
від”, 26). Пісменнік выкарыстоўвае эліптычныя кан-
струкцыі, пазбягаючы дзеясловаў, што надае вершу

статьчнасць сапраўданага малюнка. Дзеясловы ўжыванія толькі для "контурнага" назначэння тых складаных уражанняў, якія ўзніклі ад сузірэння родных ваколіц. Поўнасцю выявіць свае адуваніні ў словах пават не спрабуе – намного больш і лепш за іх гаворыцы недасказанаасць. Услед за Марынай Цвятаевай аўтар называе вершаваныя радкі "каштоўнымі аскілкамі", прынесенымі хваліямі прычнага прыліву (92). Нізка "Каран і крылы" надзвычай багатая на такія каштоўнасці, і сярод іх ніяк нельга абгнуць увагай драматычна-справядальны верш "Туга" / "На круце свая / На свае круте / Весь даишоўся / Да сюю тут / Не завіяверста / Урадзіны кут / Сіратама я там, Сіратама тут" (19). Непатрэбнасць "там", на разіме, азначае для павата не-прыкянасць у жыцці ўвогуле, він усведамляе марнасць свайго існавання "тут", на гэтым свеце.

Алесь Пісімянкоў быў фаталістам, верш у працоўную сліу мастацкага слова, аднак у вершах не ўнікаў "небяспечных" выкашанняў. Нельга не пагадзіцца з думкай Леаніда Гаубовича пра тое, што "пазвязломы матыў прадчуўяння заўчасніка сыходу разгіты па ўсім канекце не толькі гэтай яго пасмэротнай книгі, а ўсёй яго творчасці ўвогуле"¹⁴. У пісцы "Зючаных вершаў" у ліку пяці рарніх твораў змешчаны радкі, што сёння ўспрымаючыся як пачтава прадкаранне ўласнай планіды:

*Выйшаў тетнім ранкам
Сустракаць заранку
Ды у тумаке белым
Стаў я анкметы.
Нібы сам не свой
Хтосьці плача ў позі
Аб нялескай фоні
Можа, аб мае? (47)*

З народнага.

У апошніх вершах А. Пісімянкові асабліва часта выкарыстоўваеца ападык "там – тут" як уважаванне свету памерных і свету жывых, минувшыні і сучаснасці, вёскі і горада – дырчыны герой знаходзіцца ў стаже развоенасці, на пэўнасці ("Туга", "Крыніца" / Развітанне з бацькавым канём), Матыў адзіноты "тут" ("Душа адшока ў суневе трывіць", 26) лучыша з матывам вяргання ў вёску. Пасля смерці бізкіх пават усё цяжкі перажывае паезакі ў "радзіны кут", што прыносяць ягонаму змучанаму сэрцу боль, аднак боль гэтых святых, ачышчальны. Аўтар не намагаецца прыши-

шыць яго, а, націварот, свядома вирхавіць смерці, зноў і зноў – у думках, у снах, у вершах, вяртаючыся да каранёў Склалваеща парадак, пачужыць сябе, свяжкоў, адначасова з яўтаяюща і прычынай "хобры", і самымі надзеінімі лекамі да яго. У разнім краі / У зяленем салі / Буду раны заніць / Токи / крыніца адна / Нават ноччу відна / Аж да самога дна / Туды прадзед хадзіў / Дзед душу матати / Бацька сум сагадніў / Яна же мкне ўсе / Срэбра свеціц на дне – Ясо хотіць і мне" ("Крыніца", 29). Вобраз гаючай невычэрштай крыніцы ступае сімвалам кропнай і духоўнай еднасці са смерцю, пістарычнай пераемнасці пакаленняў. Мадэрнізма, памяць аб продкіх натхняючы паста – рані зноў яму крылы.

Герой пірыкі Алеся Пісімянкова вельмі блізкі героям творчасці многіх аўтараў, выхадцаў з вёскі Даўно ўжо гарашкіні, думкі ён прымервае іншы, не літаратуры лес. *Мой бы я застасца дома, Несці вернасць бразе* / *Во выбитных і юдомых Тут чатае бел мяне. Непрахоте рацірова, Непрасто кост* / *как Проста ў Сашкі Пісімянкова. Мой бы дынны быцці Несас*" ("Развітанне з бацькавым канём", 10). Пірнінае і аўтарскае "я" ў творчасці пітада має атмансці зноў ў мацашкі твор падкрэсліваеца ў поэзіі іншече. У горадзе з адмежаванасцю, замкнёнасцю яго насельнікаў мастак са шкалаваннем згадвае вясковую дверлівасць, бачыць сани ў следу стадичным метро, успамінае касавицу ў Забяседзі ("Успаміні пра давер", "Зноў пра санны след", "Забяседзіе ў расе"). І ў каторы разусім срэцам імкненіца падому, у апушчелую матынину кату, дзе, нягледзячы на што, наразджаючы цудоўная, вартыя шчырага захаплення верши "Зноў рыпнулі дзверы, / пратела масіца / То босая памяць / выходитць на піцца / Засмягчыя вусны, / збледзяе сэрца / У коначы пуста, / і пуста ў вядзерцы / На вулцы замець / зуяе з марозам. / А босая памяць / стаць на парозе" ("Началег у пакінутай хаце", 20). Уражваючы сваёй шкай, някідкай прыгажосцю пісімянковікі метафары, у якіх – па-юнацку рамантычнае захапленне светам, пляшотнай замілаванасці прыгажосцю прыроды, кранальная дверлівасць. Імпануе ўмение аўтара надаць высокі эстэтычны сэнс самаму звычайнаму:

*Маладое лета
У красках панлавы
Закасала лета
Зранку рукавы
Змыла сон сцюдзенкай,
Брашула даёнкай,
Гіянер на пляцы
Бранзавее ў працы (27).*

Маладое лета.

Рамантыкам паўстае пават у вершах "Наталька", "Кастусь і Марыся", "Катя і Авель" з другога раздзела кнігі «З іншай "Партрэты"». Ён пераасэнсавае біблейныя літаратурныя сюжэты і вобразы, разважае на падставе веопасці і зірады, адданасці кам-

ню і Айнаві
даражай
дашпіасць
мару. Нават
новых гас-
насць гар-
добрачыні.

Неадно-
ный у ром-
пакінуць
шчымліві-
што ўважі-
Да публі-
падрыхта-
паслেў Г-
нага пад-
нікнену-
чу па пу-
васці, і
дзвюх Б-
літарат-
калем і
Сядзіб-
Русенк-
іншых
эз "З-
этую, шо
творчи-
арыгіні
удумы
стасі-
га. Эта
гуку
песько-
джоні
яго" /
Куль-
сяд /
ліри-
рак-
нані
"С-
наш
Вас

Наталія Віктараўна Зайц – даследчык літаратуры, Кандыдат філалагічных наукаў (2006). Закончыла факультэт беларускай філалогіі і культуры Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка (2000) і аспірантуру (2004) гэтай навучальнай установы. Дацент кафедры беларускай літаратуры БДПУ імя Максіма Танка. Аўтар шэрагу артыкулаў у перыядычным друку і навуковых зборніках.

ю і Айчыне Творы шыкла "Настрой харошы да рабежай за грошы". Гэвельчаты пра выключную дасціннасць А. Пісъмянкова, выдатнае адчуванне гумору. Нават закранаочы вострыя пытанні – застале новых гаспадароў жыцця, сённяшня ўсёдзволенасць і маральная разбішчанасць, – аўтар застаецца добрычлівым, спагадливым, шляхетна-ветлівым.

Неаднолькавая па жанры і танальнасці, напісаная у розны час вершы А. Пісъмянкова не могуць пакінуць абыякавымі настолькі яны прачулыя, шчымлівія, душоўныя. Такія самыя і ягоныя эс, што ўвайшлі ў аднайменны з усім зборнікам раздел. Да публікацыі асобнай кнігай "Думаць вершы..." іх падрыхтаваў сам Алеся Пісъмянкоў, але выдаць не паспей Падмагаловак "З літаратурна-сентыментальнага падарожжа" ўказвае на агульную лірычна-правінкіённую настрайвасць твораў, ужо вядомых чытачу па публікацыях у перыёдышы. Падкупляе чулівасць, з якой аўтар апісвае сваё "падарожжа" па дзвюх Бесядзях раці ягонага маленства і Бесядзі літаратурнай, апетай пісменнікамі-землякамі Аркадзем Кулішовым, Іванам Чыгрынавым, Масеем Сялянівым, Уладзімірам Бутрамеевым, Аляксеем Русецкім, Васілем Хомчанкам, Пётром Прыходзкім і іншымі. Распачынаеца літаратурная вандрушка з эс "Залаты запас Пысіна", прысвячанага пасту, што искалі блаславі юнака з Бялынкавічаў на творчасць. Каштоўнасць гэтага і іншых эс не так у арыгінальнасці назіранняў Пісъмянкова-філолага, удумлівага крытыка і літаратурнаўцы, як у асабістасці, біографінасці, эксклюзіўнасці ўсяго сказанаага. Эмацыйны рэзананс і – як вынік – пісмовы подзялку у аўтара выклікаюць творы толькі блізкіх по духу пісменнікаў, незалежна ад іх "тампліда", месца нараджэння, часу і эпохи, унёску ў літаратуру. Тому ігероі яго эс вельмі розныя – нацыянальны класік Аркадзь Кулішоў і паст-аматар Аляксандар Клінкоў ("Яго Бесядзь забусьлы чистая"), "Пасмёмо і на умае...", діркі Алеся Ставер, празаік Антоній Кудранец і перекладчык Уладзімір Скарынин ("Бы любіў Беларусь нашу мілую"), "Чалавек жыде, скучу ёсьць у ім душа", "Суровы Дант" па-беларуску, слынны сучаснік і напаўзабыты "летапісец" минулага ("Шэсьць рэчак Васіля Зуёнка", "Забыты Брайцаў").

Пра што ні гаварыў бы аўтар, сэрцам і думкамі ён пастаянна вяртаецца ў Прыбесядзіце. Пісменнік узгадвае дарагія яму моманты, напрыклад, з цеплай радасцю і трапіткай удзічнасцю успамінае свайго дзядулю першую кнігу ўнука "Белы Камень" стары беражліва і ўрачыста захоўваў як святыню ("Вершы пад абразамі"). Ен захапляеца красамоўнымі найменнямі навакольных вёсак, пералескаў, лугоў, кожная з якіх вартая быць загалоўкам

Да творчасці таленавітага паэта і цудоўнага чалавека Алеся Пісъмянкова часопіс "Роднае слова" звязаўся не адзін раз. У артыкуле "Крылы матадосці: Маладая беларуская пэзія", эмешчаным у здзяйсненні беларускімі нумарами за 1991 г., Алеся Бельскі сярод іншых разгледзей зборніка А. Пісъмянкова "Белы Камень" і "Чытаю зоры", у красавіцкім нумары за 2000 г. апублікаваны матэрыял "Трэба капаць крыніцу..." Пра паззію Алеся Пісъмянкова" Алены Яскевіч, а ў лютадзкім нумары за 2005 г. – "Праз крыніцу..." Пра паззію Алеся Пісъмянкова" Алеся Марціновіча і біографічныя уласнасці паэта. Друкаваліся і вершы А. Пісъмянкова (1995, № 12; 1996, № 12; 1998, № 12; 2000, № 4; 2001, № 4; 2005, № № 2, 4).

найлепшага твора, і шкалue, што новую назыву не-кале расчышчанага і ўробленага яго бацькамі месца – Пісъмянкоў Луг – самыя родныя люди ўжо николі не пачуюць ("Пісъмянкоў Луг"). Асаблівая пяшчота і любасць творцы да малой родімы, адданасць ёй зразумелыя: "Можа, я ішшу нешта сваё толькі ташу, – признаеца паэт, – што ў мене быті і ёсць Белы Камень і Мізырычы на Зубары Бялынкавічы на Бесядзі, Канічы на Сураве" (104).

Шмат якія з яго празайчых твораў нагадваюць дзённікавыя запісы. Тут занатавана ўсё перажытае, перадуманае – "памятныя думкі, асэнсаванне падзеі, назіранне за сённяшнім літаратурным працесам і родум пра прыроду слова" (146). Звяргаюць на сябе увагу разражанні А. Пісъмянкова пра сутнасці мастакай творчасці. Гэта не абстрактныя, апіяненныя сэнтэнцыі, а, па сутнасці, "тварэтычнае" абгрунтаванне Уласнае працы ў паззіі: "Я не падлежу да прыгэльникаў працыцу "ні дня без радка" – бо глубока перакананы, што верші авангардова павінен быць залягчаны эмациіальна. Ці не таму сени згасаюць пары?" (101). Ці не таму згас бес пары чуйна і токі лірык Алеся Пісъмянкоў?

У заключным разделе кнігі – "Не зникай..." – сабраны ўсёліні жонкі і сяброў пра мастака, вершы-прысвячэнні, народжаныя пасля трагічнай даты 21 сінтября 2004 г. Творы Алеся Марціновіча, Надзеі Гальпяровічы, Уладзіміра Марука, Вікторыі Шніна, Эдуарда Акуліна, Міколы Шабовіча – усе, хто ведаў і любіў Алеся Пісъмянкова, прасякнуты іспытыванай горыччу і тугою.

Апошнім часам паэт часта думаў над вечнымі пытаниямі жыцця і смерці, хуткаплыннасці зямнога існавання. У адным з вершаў ён пазначыў: "Нам усім не хапае спагады, / Любові жыцьмі не стае / Нам адпушчана так небагата, / Што ў срачкі не замоліш сваё" (28). Нібы прадчуваючы хуткі съход, мастак спяшаўся не спацніца і выказаць запаветныя слова любові і спагады – шчырай, душоўнай, даверлівай размовай з чытаем сталі яго кніга "Думаць вершы...". Пасмротнай кнігай светлага чалавека і паэта ад Бога Алеся Пісъмянкова.

¹ Марціновіч А. Праз уласнае сэрца: Тэма Радзімы ў творчасці Алеся Пісъмянкова // Роднае слова. 2005. № 2. С. 3

² Пісъмянкоў А. Думаць вершы...: Вершы, эс, успаміны. – Мінск: Маст., літ., 2005. С. 6. Далей спасылкі вядоўца па гэтым выданні з пазначэннем старонкі ў дужках.

³ Сильман Т. Заметкі о лірике. – Ленінград: Сов. пісатель, 1977. С. 35.

⁴ Галубовіч Л. Рыцар паззі // Полымя. 2005. № 4. С. 214.